

Н. А. ЛАРІНА*

ДОНЕЧЧИНА У РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ: ОГЛЯД ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2010 рік в Україні оголошено роком ветеранів Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр). Архівісти Донеччини включилися в роботу з виявлення архівних документів, що висвітлюють історичні події тих буремних часів.

Державним архівом області заплановані заходи з відзначення 65-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні, які передбачають широкий спектр різних напрямків роботи. Працівники архівних установ, ветерани війни, дослідники, студенти намагатимуться відкрити нові сторінки воєнного літопису, щоб донести до майбутніх поколінь історичну правду про народний подвиг та пробудити в серці кожного почуття національної гордості, безмежну повагу до героїв.

Насамперед на веб-сайті Держархіву Донецької області відкрито окрему сторінку “65 років Перемоги у Великій Вітчизняній війні”, де розміщено 10 статей, 3 виставки: “5 років, які не можна забути. 65-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні присвячується”; “65 років Перемоги над фашистською Німеччиною” (за документами архівних відділів райдержадміністрацій та міських рад); “До Дня партизанської слави”. Оpubліковано статтю “Гіркий рахунок втрат” в обласній газеті “Жизнь”. Підготовлено до публікації статтю “Німецькі табори часів Великої Вітчизняної війни”.

Спільно з обласною універсальною бібліотекою, Донецьким міським осередком Національної спілки краєзнавців України наш архів провів 11-і Донецькі краєзнавчі читання “Біль та радість останнього бою”. Держархівом Донецької області та архівним відділом Артемівської райдержадміністрації ведеться підготовка до обласної науково-практичної конференції, присвяченої 65-річчю Перемоги. Провести її планується разом з краєзнавцями, музейними працівниками м. Артемівська та Артемівського району під час виїзного семінару в Артемівському районі.

Одним з найцікавіших та яскравих заходів є організація та проведення виставок, присвячених цій пам’ятній даті. В приміщенні Державного архіву відкрита виставка: “65 років Перемоги у Великій Вітчизняній війні”, яка буде діяти до кінця року. Найближчим часом планується організувати ще одну виставку спільно з Донецьким обласним краєзнавчим музеєм.

---

* Ларіна Надія Анатоліївна – головний спеціаліст відділу організації та координації архівної справи Державного архіву Донецької області.

Фрагмент виставки в Макіївському
міському художньо-краснознавчому музеї

Естафету виставкової роботи прийняли усі архівні установи області. Цим заходам передувала копітка і тривала робота з виявлення та збору архівних документів, підготовки тематичних планів, спілкування зі свідками подій тих років, перегляду сімейних фондів тощо. Наприклад, архівістами проведено виявлення документів у Держархіві області у фондах сільських управ періоду окупації області та виконкомів міст і районів, а також в особових фондах учасників війни (Волноваський район), фондах архівних відділів (Артемівський район, м. Горлівка), у фонді КП «Музей бойової слави», у колекції документів «Історія виникнення та розвитку міста Сніжного» (м. Сніжне), у сімейних фондах учасників війни (м. Маріуполь). Проведено зустрічі з головами громадських ветеранських організацій, бесіди з ветеранами війни, учасниками підпільного руху в Донбасі.

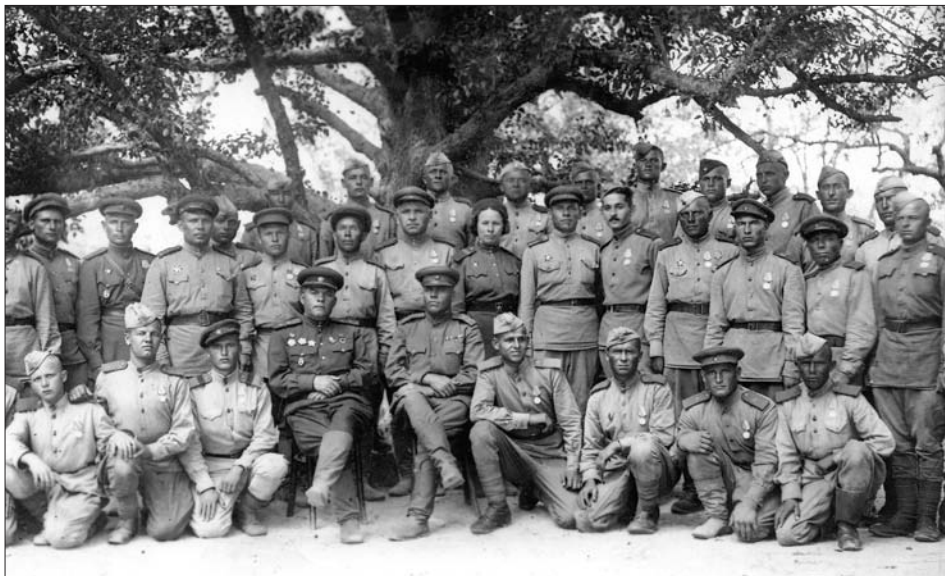
Кожен із тематичних планів виставок має свою індивідуальність і спрямованість – одні відображають історичні події перших днів окупації, оборони та визволення міста чи району (Артемівський, Першотравневий райони, м. Сніжне), інші зробили акцент на показу стану економіки у военний та післявоєнний періоди (міста Горлівка, Сніжне). Загалом, тематичні плани охоплюють 4 історичні періоди: початок війни, період окупації, визволення міста чи району області, відбудова народного господарства в післявоєнні роки.

Завдяки спільним зусиллям працівників архівних установ та музеїв, представників органів місцевої влади та органів самоврядування, громадських та ветеранських організацій ці експозиції стали яскравою та резонансною подією для жителів Донеччини та її гостей, про що свідчать зворушливі відгуки громадян, насамперед, учасників війни, колишніх в'язнів концтаборів та їх близьких, студентів, школярів. Нікого не залишили байдужими організовані для жителів міст та районів святкові експозиції архівних документів, серед яких майже 60 % експонатів є оригіналами документів, представлені також особисті речі, фотографії, листи з фронту.

Архівісти архівного відділу Волноваського району підготували виставку “Довгий шлях до перемоги”. Найбільшу зацікавленість у відвідувачів викликають документи фонду Держархіву Донецької області. Так, у експозиціях представлені документи Златоустівської сільської управи, а саме: газети окупаційної управи “Хлебороб” 1942 р., накази окупаційної влади “О мобілізації жінок для відправки на роботу в Німеччину” 1943 р., “О проверке лиц, прибувших на територію району” 1943 р., список заарештованих осіб Волноваського району у 1943 році. Не залишають байдужими листи з фронту червоноармійців Тахтая С. М., Стратилка І. Ф., Гутирі А. Я., Шульковського І. М. (1943 р.); фотографії, нагородний лист розвідника, Героя Радянського Союзу, почесного громадянина м. Волновахи Канєвського О. Д. (документи осо-

Заступник командира ескадрильї Восьмої Повітряної Армії В. Д. Луценко (другий справа) з бойовими товаришами, 1944 рік

Члени штабу 55 стрілецького корпусу
генерала Логвінова П. Є. (1 ряд, четвертий зліва)

бового фонду); фотографії Героя Радянського Союзу, почесного громадянина м. Волновахи Орлова М. Ф.

Серед експонатів виставки (м. Сніжне) – цікаві фотографії заступника командира ескадрильї Восьмої Повітряної Армії Луценка В. Д. з бойовими товаришами (Литва, 1944), членів штабу П'ятдесят п'ятого стрілкового корпусу генерала Логвінова П. Є.

Ціла палітра почуттів охоплює відвідувачів виставки “Без права на забуття” при знайомстві з нагородним листом С. І. Беличенка. 72-річний житель с. Никифорівка Артемівського району під час бою (1942 рік) підбив 2 танки та зупинив атаку німців. Жителів Мар'їнського району надихнули на роздуми про воєнні роки спогади учасників війни – жителів району, опубліковані в різні роки в газеті “Мар'їнська нива”. На виставці представлені копії документів із фондів Держархіву області, зокрема: публікації в газетах “Железнодорожник Донбасса”, “Во славу Родины”, “Прапор Леніна” за 1943–1945 роки (оперативні зведення від радянського інформбюро, листи з фронту), матеріали надзвичайної комісії (акт про окупацію Успенівської сільради, протокол допиту, список жителів району, замучених та розстріляних за роки окупації). Експозицію органічно доповнили особисті документи фронтників: грамота учасника штурму Берліна Розума М. С., лист з фронту до рідних Ткаченка З. Ф., демобілізаційний білет Гаркуші В. Л., похоронне повідомлення про загибель Горковенка І. Я., при спогляданні яких у відвідувачів стискається серце, а на очах ветеранів з'являються сльози.

Виставка “Судьба человека в документах и фотографиях” була проведена архівним відділом Добропільської міської ради. На ній експону-

Мельничук А. І. (зліва) у госпіталі після поранення, 1944 р.

валися документи учасника бойових дій, інваліда Великої Вітчизняної війни, кавалера ордена Слави Мельничука А. І. Значну їх частину становлять посвідчення про нагородження ветерана численними бойовими нагородами та фотографії.

Експозиція, організована архівним відділом виконкому Єнакіївської міської ради, вирізняється великою кількістю фотографій та особистих документів єнакіївців – учасників Великої Вітчизняної війни. Особливу зацікавленість викликають фронтові листи, газети та документи про воєнні події у Єнакієвому.

Окремо хочеться розповісти про виставку, організовану архівним відділом виконкому Маріупольської міської ради. Презентація виставки розпочалася з транслявання радіоголошення про початок війни, озвученого Ю. Левітаном. Огляд експонатів виставки проводився під музичний супровід пісень періоду Великої Вітчизняної війни у виконанні М. Бернеса, Л. Утьосова, К. Шульженко, що відразу створило у відвідувачів відчуття співпричетності до тих подій. Цей стан досягає апогею, коли відвідувачі бачать унікальні речі: архівні документи, фотографії в'язнів концтаборів з зображенням нелюдських умов перебування в них співвітчизників, набір листівок періоду окупації м. Маріуполя. На виставці були представлені не тільки документи, а й речі людей, які пережили страхіття воєнного часу, наприклад: особисті документи та речі колишньої ув'язненої концтабору Равенсбрюк Е. Вебер. Вражають й інші експонати (побутові та фронтові речі 1938–1945 рр.), які відображають життя населення довоєнного та воєнного періодів.

Минуло 65 років від часу жахливого воєнного лихоліття. Архівні документи, спогади очевидців відкривають невідомі сторінки воєнного літопису. Архівісти Донецької області й надалі продовжуватимуть дозбирувати матеріали задля висвітлення історичної правди, адже це потрібно передусім молоді, яка повинна знати справжню історію своєї країни і бути гідною її героїв.

Л. Б. МІЩАНЧУК*

КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ “ШЛЯХОМ ПОДВИГУ І СЛАВИ”

28 квітня 2010 року в м. Івано-Франківську відбулась обласна краєзнавча конференція учнівської молоді “Шляхом подвигу і слави”, присвячена 65-й річниці перемоги у Великій Вітчизняній війні.

Її учасники ознайомилися з тими документами, які зберігаються в Державному архіві Івано-Франківської області і розкривають події, що стали як величезною трагедією нашого народу, так і невмирущою його славою.

Особливу увагу привертають протоколи допитів та інші документи про розстріл громадян в застінках Станіславського гетто в 1941–1942 рр. Так, не залишає нікого байдужим доля звичайного хлопця лісника з с. Зелена 20-річного Бойка Михайла, якого фашисти розстріляли тільки за те, що був комсомольцем. Вражає холонокровність, з якою підписано вирок: пропоную ліквідувати (документ перекладено з німецької мови).

Документи періоду війни містять багато списків громадян, розстріляних німецькими загарбниками в містах і селах області. Наприклад, списки страчених м. Надвірної, с. Колодіївці Надвірнянського р-ну та ін. населених пунктів.

Серед них: Мокляк Василь (20 р.) , Коржик Іван (27 р.) і Воронич Микола (31 р.) з с. Колодіївці загинули від рук фашистів за вбивство 2 німецьких солдат; Чичур Василь (27 р.) вбитий німцями під час втечі з тимчасового фашистського табору, а Сабат Галина (25 р.) вагітною вбита за єврейське походження.

Хто добре знає історію Другої світової війни, той пам’ятає про партизанський рух і партизанське об’єднання на чолі з Артемом Сидоровичем Ковпаком. Комісаром цього об’єднання був С. В. Руднев.

---

* *Міщанчук Людмила Борисівна* – заступник начальника фінансового відділу – керівник кадрової служби Державного архіву Івано-Франківської області.